

Θέσεις ΦΚΣ για τις προτάσεις της Υπουργού

Η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών συνήλθε στις 13/11 με αποκλειστικό αντικείμενο τις θέσεις του Τμήματος σχετικά με τις προτεινόμενες από το Υπουργείο Παιδείας αλλαγές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Γ.Σ. επισημαίνει καταρχάς τρία γενικότερα ζητήματα:

α) Η ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει ανάγκη από ένα σταθερό, λιτό θεσμικό πλαίσιο για την απρόσκοπτη λειτουργία της και την προσήλωση στο κύριο έργο της που είναι η διδασκαλία και η έρευνα. Οι συνεχείς αλλαγές στο πλαίσιο λειτουργίας των ΑΕΙ, χωρίς μελέτη ή παρατήρηση δυσλειτουργιών ή/και αναποτελεσματικότητας του εκάστοτε υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου ή διατάξεών του (ιδιαίτερα όταν αυτό δεν μετρά παρά ελάχιστα χρόνια από την πρώτη του εφαρμογή), οδηγεί σε σπατάλη δυνάμεων και άπειρων εργατοωρών σε προσαρμογές και αναπροσαρμογές στις νέες νομικές ρυθμίσεις και σε αδυναμία συνεπούς ακαδημαϊκού και επιστημονικού προγραμματισμού.

β) Το κυριότερο πρόβλημα των ελληνικών δημόσιων πανεπιστημίων είναι η υποχρηματοδότηση και η υποστελέχωση σε ακαδημαϊκό, διδακτικό και διοικητικό προσωπικό. Στα χρόνια της κρίσης ο προϋπολογισμός για τα ΑΕΙ έχει συρρικνωθεί συνολικά (από το 2008) κατά 60%. Η ανάπτυξη των πανεπιστημίων, η προώθηση της έρευνας, η εξωστρέφεια, οι επιστημονικές και ακαδημαϊκές διακρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο κλπ, που τονίζονται εμφατικά μεταξύ των στόχων της πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΑΙΘ, προϋποθέτουν καταρχάς αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης ώστε αυτή σταδιακά να επανέλθει καταρχάς στα προ-κρίσης επίπεδα.

γ) Οι προτεινόμενες αλλαγές παραβλέπουν την ιδιαιτερότητα και την ιδιάζουσα κοινωνική σημασία των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, καθώς και τους αναγκαίους όρους για την ενίσχυση της δυναμικής της συμβολή τους στην παραπέρα ανάπτυξη του ελληνικού πανεπιστημίου. Η διεπιστημονικότητα της σύγχρονης έρευνας και η επιστημονική μελέτη των εφαρμογών και των κοινωνικο-πολιτικών τους αποτελεσμάτων προϋποθέτουν την συμπόρευση της ανάπτυξης θετικών/τεχνολογικών και ανθρωπιστικών-κοινωνικών επιστημών. Ειδικά μάλιστα αν λάβουμε υπόψη ότι η χώρα έχει ιστορικά το συγκριτικό πλεονέκτημα αναφορικά με τη γένεση των ανθρωπιστικών επιστημών και των επιστημών του πολιτισμού.

Αποτελεσματικότεροι Θεσμοί Διοίκησης

Η σημερινή **κατανομή αρμοδιοτήτων** στα όργανα διοίκησης (πρυτανεία-σύγκλητος, κοσμητεία, πρόεδρος τμήματος, συνελεύσεις) είναι ισορροπημένη και δεν παρουσιάζεται η ανάγκη τροποποιήσεων. Είναι αναγκαία όμως η μέριμνα για την ενίσχυση των διοικητικών δομών με πρόβλεψη περισσότερων θέσεων προσωπικού, όπως και ορθολογική κατανομή των θέσεων αυτών, ώστε να υπηρετείται ο στρατηγικός σχεδιασμός ανάπτυξης του κάθε ιδρύματος. Ανάγκη τροποποιήσεων δεν παρουσιάζεται επίσης για την υφιστάμενη **ακαδημαϊκή δομή** των ΑΕΙ: προτείνεται δηλαδή η διατήρηση του Τμήματος ως βασικής και αυτόνομης ακαδημαϊκής μονάδας του πανεπιστημίου, όπως ορίζεται στον ισχύοντα νόμο. **Η ενίσχυση της αυτονομίας** των πανεπιστημίων, πρόταση η οποία κρίνεται θετική, δεν θεωρούμε ότι προϋποθέτει κατ' ανάγκη τη δημιουργία ενός νέου διοικητικού οργάνου (Συμβουλίου Ιδρύματος) για να υλοποιηθεί. Ρυθμιστικές και διαχειριστικές αρμοδιότητες του ΥΠΑΙΘ θα μπορούσαν να εκχωρηθούν στα υπάρχοντα όργανα διοίκησης των πανεπιστημίων (πρυτανεία, σύγκλητος). Επιπρόσθετα, **ο θεσμός του ΣΙ**, μάλλον θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα στη διοίκηση: διαρχία ή αλληλοεπικάλυψη αρμοδιοτήτων,

εκχώρηση ακαδημαϊκών/αποφασιστικών αρμοδιοτήτων σε μη ακαδημαϊκούς φορείς (στην περίπτωση στελέχωσης των ΣΙ από εκπροσώπους τοπικών και επαγγελματικών φορέων κλπ). Η πρόσφατη εμπειρία δε του θεσμού των συμβουλίων στα ελληνικά πανεπιστήμια υπήρξε στις περισσότερες περιπτώσεις αρνητική, ενώ στις περιπτώσεις (λιγότερες) που δεν καταγράφηκαν δυσλειτουργίες/εντάσεις, δεν φάνηκε να συνετέλεσε ουσιαστικά στους στόχους τους οποίους σύμφωνα με το θεσμικό του πλαίσιο θα επιτύγχανε. Θα μπορούσε ίσως να συζητηθεί η δημιουργία ενός *επιστημονικού συμβουλίου*, με συμβουλευτικό ρόλο προς τα υφιστάμενα διοικητικά όργανα. **Αναφορικά με τη δημιουργία θέσης ΓΓ**, η επαναφορά του μονοπρόσωπου αυτού οργάνου με πολλαπλές και αποφασιστικές αρμοδιότητες (διοικητικές, οικονομικές, ελεγκτικές, αλλά και προγραμματισμού/σχεδιασμού της ακαδημαϊκής ανάπτυξης των ιδρυμάτων), που λειτουργεί υπεράνω των ανώτατων ακαδημαϊκών οργάνων, εισάγει πρακτικές επιχειρησιακής διοίκησης και ελέγχου στα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Στο πλαίσιο αυτό η Γενική Συνέλευση του ΦΚΣ τοποθετείται αρνητικά στη δημιουργία θέσης ΓΓ στα πανεπιστήμια. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης εξάλλου βρίσκεται σε εξέλιξη, μετά από δημόσια προκήρυξη, η διαδικασία επιλογής Γενικού Διευθυντή, υποκείμενου στα ακαδημαϊκά όργανα διοίκησης του πανεπιστημίου.

Κρατική Χρηματοδότηση

Βασική υποχρέωση του κράτους είναι η επαρκής χρηματοδότηση των ελληνικών δημόσιων πανεπιστημίων, ώστε να καθίσταται εφικτή η επίτευξη των στόχων που θέτει το θεσμικό τους πλαίσιο (ανάπτυξη της έρευνας, εξωστρέφεια κλπ), αλλά και οι υφιστάμενοι τετραετείς ή προτεινόμενοι πολυετείς προγραμματισμοί. Στο πλαίσιο αυτό η αύξηση του προϋπολογισμού για τα ΑΕΙ είναι αναγκαία, αν ληφθεί υπόψη η πρόσφατη δημιουργία νέων πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών τμημάτων, ώστε ο νέος πανεπιστημιακός χάρτης που έχει δημιουργηθεί να μην έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω μείωση της κρατικής χρηματοδότησης ή την ανισοκατανομή αυτής μεταξύ των πανεπιστημίων και εις βάρος αυτών στα οποία δεν δημιουργήθηκαν νέες ακαδημαϊκές δομές. Με δεδομένη την υφιστάμενη -και χρόνια- υποχρηματοδότηση, τα προβλήματα και τις στρεβλώσεις στη λειτουργία των ΑΕΙ ως αποτέλεσμα των ασκούμενων κρατικών πολιτικών (αναλογία φοιτητών-τριών /καθηγητών-τριών, ανεπάρκεια υποδομών, αναντιστοιχία των τελευταίων με τους κατ' έτος εισακτέους φοιτητές-τριες, γεωγραφική διασπορά των τμημάτων του ίδιου πανεπιστημίου κ.λπ.), όπως και τα πιθανά νέα προβλήματα στη χρηματοδότηση λόγω του διευρυμένου πλέον πανεπιστημιακού χάρτη, η προτεινόμενη από το ΥΠΑΙΘ σύνδεση «μέρους» της χρηματοδότησης με την αξιολόγηση, θα οδηγήσει στην περαιτέρω υποβάθμιση της πανεπιστημιακής έρευνας και διδασκαλίας. Η οποιαδήποτε συζήτηση για τη σύνδεση της κρατικής χρηματοδότησης με την αξιολόγηση, προϋποθέτει την πρότερη ουσιαστική επίλυση των προαναφερομένων προβλημάτων. **Αναφορικά με τις πολυετείς προγραμματικές συμφωνίες:** Κυριότερη μέριμνα χρειάζεται να είναι η εφαρμογή τους από το ΥΠΑΙΘ. Οι τετραετείς προγραμματικές συμφωνίες (τετραετείς προγραμματισμοί) είναι θεσπισμένες αλλά δεν έχουν πραγματική εφαρμογή. Προγραμματικές συμφωνίες με μεγαλύτερη χρονική διάρκεια μπορεί να καταστούν ανελαστικές σε αναγκαίες στο διάστημα αυτό αλλαγές.

Πρόσθετοι Πόροι

Σε συνάρτηση με τις θέσεις μας για την κρατική χρηματοδότηση, θεωρούμε ότι είναι σκόπιμο να τεθούν τα εξής ως προς την εξασφάλιση πρόσθετων πόρων.

α) Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι πρόκειται για πρόσθετους – δηλαδή επιπλέον – πόρους, **όχι για πόρους που προορίζονται να καλύψουν τις ανάγκες λειτουργίας των Ιδρυμάτων**. Οι πόροι από δωρεές, επιχειρήσεις έντασης γνώσης και συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει να **αφορούν αποκλειστικά τις δυνατότητες παραπέρα ανάπτυξης των Ιδρυμάτων**, αφού η Πολιτεία ανταποκριθεί και εξασφαλίσει επαρκώς τις λειτουργικές τους ανάγκες. Οι ΣΔΙΤ μπορούν να αφορούν τις λειτουργικές ανάγκες ενός Ιδρύματος μόνο εφόσον είναι αδύνατη η εξασφάλιση κρατικών πόρων (όπως η ΣΔΙΤ για τις ανάγκες στέγασης των φοιτητών στο Π. Κρήτης). Σε άλλη περίπτωση, αν οι πρόσθετοι πόροι προορίζονταν να καλύψουν λειτουργικές ανάγκες των Ιδρυμάτων, θα αναιρούνταν ο δημόσιος χαρακτήρας και η συνταγματικά καθορισμένη αποστολή τους.

β) Η θέσπιση Ν.Π.Ι.Δ. δεν θα ωφελήσει τα Ιδρύματα αλλά θα περιπλέξει περισσότερο την υπάρχουσα κατάσταση, όπως έχουν επισημάνει και άλλοι φορείς στο Π.Κ. Προέχει και χρειάζεται η αναμόρφωση των υφιστάμενων δομών: Πρώτον, η **αποδέσμευση του ΕΛΚΕ από το δημόσιο λογιστικό**, για να εξορθολογιστεί η λειτουργία του και να γίνει αποτελεσματικότερος. Δεύτερον, η θέσπιση όρων διαφάνειας και ελέγχου από τη Σύγκλητο των αποφάσεων των υφιστάμενων δομών.

γ) Η εξασφάλιση πρόσθετων πόρων θα πρέπει να συνοδεύεται από ενισχυμένες δικλείδες λογοδοσίας για τις δραστηριότητες αυτές προς τα συλλογικά όργανα διοίκησης. Η ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών ή οι συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει να εξακολουθήσουν να γίνονται σε πλαίσιο **αυξημένου ελέγχου από τα συλλογικά όργανα και τη Σύγκλητο, με διαφάνεια και δημοσιοποίηση προϋπολογισμών**. Διαφορετικά, η επικράτηση πρακτικών διοίκησης επιχειρήσεων χωρίς δικλείδες διασφάλισης της λογοδοσίας προς τα συλλογικά όργανα μπορεί να υποσκάψει τις δημοκρατικές διαδικασίες και τη φυσιογνωμία του Δημόσιου Πανεπιστημίου.

δ) Η προσέλκυση επιπλέον πόρων με τους προτεινόμενους τρόπους **αφήνει εκτός συζήτησης τις δυνατότητες προσέλκυσης πόρων από – και για – τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες**. Αυτό περιορίζει τόσο τα περιθώρια ανάπτυξης αυτών των ίδιων των επιστημών, όσο και τις στρατηγικές ανάπτυξης του Δημοσίου Πανεπιστημίου γενικότερα καθώς οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημά του.

Αξιολόγηση και Πιστοποίηση της Ποιότητας

Ως προς την αξιολόγηση, αλλά και την προοπτική διασύνδεσή της με την χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιεύματα, εκτιμούμε ότι:

α) Προϋπόθεση για τη διενέργεια έγκυρων αξιολογήσεων είναι η **επαρκής κάλυψη των αναγκών των Ιδρυμάτων και η επίλυση των χρόνιων προβλημάτων υποστελέχωσης και υποχρηματοδότησής τους**. Η σύνδεση της χρηματοδότησης των Ιδρυμάτων με την αξιολόγηση θα μπορούσε να **έχει το χαρακτήρα κινήτρων και να συναρτάται με την επίτευξη των στόχων κάθε Ιδρύματος** (στόχοι οι οποίοι θα αποτυπώνονται στον όποιο 4ετή, 5ετή ή άλλο προγραμματισμό). Η πρόσθετη χρηματοδότηση σε αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να αφορά τη στοχευμένη ενίσχυση ερευνητικών επιτευγμάτων, την παροχή επιπλέον θέσεων ερευνητικού και εκπαιδευτικού προσωπικού, την ενίσχυση ερευνητικών και εργαστηριακών υποδομών, κ.α.

β) Η αξιολόγηση **δεν μπορεί να βασίζεται σε ένα ενιαίο σύστημα διαδικασιών και ποσοτικών δεικτών για όλα τα αντικείμενα**. Η γενικευμένη χρήση τυποποιημένων δεικτών, που έχουν διαμορφωθεί με πρότυπο και αποκλειστικό μέτρο τις φυσικές επιστήμες, **παραμορφώνει την εικόνα των Τμημάτων που καλλιεργούν τις**

ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και, επιπλέον, ευτελίζει τις διαδικασίες αξιολόγησης σε συγκέντρωση δεδομένων και δεικτών αμφίβολης εγκυρότητας. Θεωρούμε ότι **τα Τμήματα θα πρέπει να συμμετέχουν ουσιαστικότερα στις διαδικασίες αξιολόγησης**, μέσα από τη συμμετοχή τους στη θέσπιση των κριτηρίων εκείνων που μπορούν να αποτυπώνουν καλύτερα και πιστότερα την ακαδημαϊκή τους δραστηριότητα και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Σε μία τέτοια διαβούλευση, επιφυλασσομάστε να προτείνουμε συγκεκριμένες προτάσεις στην κατεύθυνση αυτή.

γ) Εκτιμούμε ότι η ΑΔΙΠ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, ως **ανεξάρτητη αρχή με αποκλειστικά συμβουλευτικό ρόλο προς τα Τμήματα και με αποστολή την υποβοήθηση των Τμημάτων στην υλοποίηση των στόχων τους**. Η ΑΔΙΠ μπορεί να είναι ένας απαραίτητος και εξαιρετικά χρήσιμος θεσμός «διαμορφωτικής αξιολόγησης» για την ακαδημαϊκή ανάπτυξη των Τμημάτων, αξιοποιώντας διαδικασίες και κριτήρια αξιολόγησης που θα αποτυπώνουν πιστότερα την ακαδημαϊκή ζωή στο εσωτερικό των Τμημάτων και των Σχολών.

Προγράμματα Σπουδών

Η περαιτέρω ανάπτυξη των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων, και μάλιστα η δημιουργία νέων προγραμμάτων πέρα από τη λογική των υφιστάμενων (όπως θα ήταν τα διατμηματικά προπτυχιακά ή τα ξενόγλωσσα προπτυχιακά ή/και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών) οφείλει να στηριχτεί σε δύο θεμελιώδεις προϋποθέσεις που έχουν ήδη υπογραμμιστεί παραπάνω: (α) Είναι αναγκαία η επαρκής κρατική χρηματοδότηση, προκειμένου τα ιδρύματα να μπορούν να αντεπεξέλθουν – χωρίς εκπτώσεις ποιότητας – στις ανάγκες των παλαιών και νέων προγραμμάτων. (β) Αναγκαίος όρος είναι, ακόμη, ο σεβασμός της καθιερωμένης ακαδημαϊκής δομής, συγκεκριμένα της αυτοτέλειας των Τμημάτων ως ακαδημαϊκών μονάδων. Η αυτοτέλεια των Τμημάτων δεν αποτυπώνει τάχα στεγανά ανάμεσα στους επιστημονικούς κλάδους, αλλά αντίθετα την ενότητα καθενός επιμέρους κλάδου ως προϋπόθεση για περαιτέρω συνθέσεις και διασταυρώσεις.

Διατμηματικά και διασχολικά προγράμματα προπτυχιακών σπουδών: Η θεσμική κατοχύρωση διατμηματικών ή και διασχολικών προγραμμάτων προπτυχιακών σπουδών – στη βάση των τμημάτων ως ακαδημαϊκών μονάδων – θα μπορούσε να είναι προωθητική, ιδιαίτερα για τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες,

Δημιουργία ξενόγλωσσων προγραμμάτων σπουδών: Προϋπόθεση για τη δημιουργία ξενόγλωσσων προγραμμάτων σπουδών που θα λειτουργούσαν παράλληλα με τα υπάρχοντα προγράμματα με ακαδημαϊκούς όρους ποιότητας των σπουδών, είναι οπωσδήποτε η περαιτέρω ανάπτυξη των πανεπιστημίων (πόροι, υποδομές, διδακτικό προσωπικό) καθώς και η θέσπιση κριτηρίων εισαγωγής και φοίτησης αντίστοιχων με εκείνα που ισχύουν για τα υπάρχοντα προγράμματα.

«Απελευθέρωση» των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών: Οι προβλέψεις του ήδη ψηφισμένου νόμου Ν. 4635/2019 για τις μεταπτυχιακές σπουδές (άρθρο 171) – άρση των περιορισμών σε ό,τι αφορά την αμοιβή των μελών ΔΕΠ για διδασκαλία σε ΠΜΣ και την υποχρέωση διδασκαλίας σε ΠΜΣ χωρίς δίδακτρα – αντιβαίνουν στην ανάγκη για ανάπτυξη μεταπτυχιακών σπουδών με ακαδημαϊκούς όρους λειτουργίας και με στόχο την προαγωγή της επιστήμης και της έρευνας.

Ενίσχυση των θερινών/χειμερινών προγραμμάτων: Θερινά ή και χειμερινά σχολεία που θα απευθύνονταν σε φοιτήτριες και φοιτητές τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό, προπάντων ίσως σε μεταπτυχιακό επίπεδο, μπορούν να λειτουργήσουν πολύ καλά στα ελληνικά πανεπιστήμια. Αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί, ωστόσο, η διασφάλιση του ακαδημαϊκού χαρακτήρα των προγραμμάτων. Υπό αυτό τον όρο, η

ενίσχυση της δυνατότητας λειτουργίας τους θα ήταν ευπρόσδεκτη, αν μάλιστα αυτή μεταφράζονταν και σε πόρους για προσκλήσεις διακεκριμένων πανεπιστημιακών και υποτροφίες συμμετοχής σε φοιτήτριες και φοιτητές.

Καθιέρωση ανώτατου χρονικού ορίου ολοκλήρωσης των προπτυχιακών σπουδών ν+2: Το μέτρο κατά βάση κολακεύει κοινωνικά αντανάκλαστικά εναντίον των «αιωνίων φοιτητών», οι οποίοι εντούτοις δεν κοστίζουν στο Πανεπιστήμιο. Όχι ότι δικαιούται κανείς να εξωραΐζει την κατάσταση. Σε αντίθεση με παλιότερες εποχές, η κοινωνική πίεση για ταχεία ολοκλήρωση των σπουδών είναι σήμερα μεγάλη. Η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των σπουδών υποδεικνύει κατά κανόνα ένα υπαρκτό πρόβλημα που αφορά τη στάση απέναντι στις σπουδές και τη σχέση με το αντικείμενό τους. Δικαιούται, ωστόσο, κανείς να αναμένει ότι ένα ανελαστικό όριο στο χρόνο φοίτησης θα εμφυσήσει στις φοιτήτριες και τους φοιτητές τη δέουσα ακαδημαϊκή νοοτροπία; Μήπως απλώς θα αυξήσει την πίεση στις/στους διδάσκουσες/οντες για ελαστική μεταχείριση των «επί πτυχίω»; Το υπαρκτό πρόβλημα μάλλον (α) παραπέμπει στον τρόπο και τα κριτήρια εισαγωγής στα Τμήματα και στην ανάγκη αναμόρφωσής τους ώστε οι φοιτήτριες και οι φοιτητές αφενός να επιθυμούν πράγματι να σπουδάσουν το συγκεκριμένο αντικείμενο και αφετέρου να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις (βλ. επόμενο σημείο) και (β) απαιτεί την προσφυγή σε καλές διεθνείς πρακτικές (mentoring κ.ά.) προτού φτάσει κανείς να «λιμνάζει».

Καθιέρωση ελάχιστης βάσης εισαγωγής και ρόλος των Ιδρυμάτων στον προσδιορισμό των κριτηρίων εισαγωγής και του αριθμού των εισακτέων: Το πρώτιστο ζητούμενο θα ήταν να αντιμετωπιστούν οι σημερινές στρεβλώσεις ως προς τα εξεταζόμενα μαθήματα και τα κριτήρια εισαγωγής στα Τμήματα. Τα Τμήματα θα έπρεπε να έχουν λόγο στον καθορισμό τόσο των κριτηρίων (π.χ. εξεταζόμενα μαθήματα, ελάχιστη επίδοση σε ένα κύριο μάθημα) όσο και του αριθμού των εισακτέων, προκειμένου – σε συνάρτηση με τις διαθέσιμες υποδομές, τους πόρους και το διαθέσιμο διδακτικό προσωπικό – να μπορούν να παρέχουν στις φοιτήτριες και στους φοιτητές τους υψηλής ποιότητας εκπαίδευση.